

ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

*Εισήγηση στη συνεδρίαση της 4^{ης} Ιουνίου 2026 της Εταιρίας Δικαστικών
Μελετών*

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝΟΣ

ΑΝΤΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ ΕΦΕΤΩΝ
Μ.Δ. ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Μ.Δ. ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ο όρος «ειδικές κατηγορίες μαρτύρων» αναφέρεται σε εκείνες τις περιπτώσεις μαρτυρίας στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και σε ειδικούς ποινικούς νόμους οι οποίες υπόκεινται σε εξαιρετικές ρυθμίσεις σύμφωνα με διάφορα κατά περίπτωση κριτήρια, όπως ενδεικτικά η μη εξέταση στο ακροατήριο (άρθρ. 210 ΚΠΔ), η διαφύλαξη επαγγελματικού απορρήτου (άρθρ. 212 ΚΠΔ), η εξαίρεση από τις υποχρεώσεις προσέλευσης (άρθρ. 214-216 ΚΠΔ και 19 παρ. 2, 3 Ν. 3500/2006), όρκισης (άρθρ. 221 ΚΠΔ και 19 παρ. 1 Ν. 3500/2006) και σε στενή έννοια μαρτυρίας (άρθρ. 222 ΚΠΔ), η κατονομασία της πηγής των πληροφοριών (άρθρ. 224 ΚΠΔ), η ουσιώδης συμβολή στην αποκάλυψη και δίωξη εγκλημάτων δημοσίου συμφέροντος, η προστασία έναντι του κινδύνου εκδίκησης ή εκφοβισμού λόγω της φύσης των εγκλημάτων για τα οποία καταθέτουν και τέλος η προστασία της ψυχικής υγείας λόγω της ανηλικότητας ή των βλαβών που υπέστησαν από τις εις βάρος τους αξιόποινες πράξεις. Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι ιδίως οι τρεις τελευταίες κατηγορίες, οι οποίες παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ρυθμιστική, επιστημονική και δικαιοπολιτική άποψη, δηλαδή οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος (άρθρ. 47 ΚΠΔ), οι προστατευόμενοι μάρτυρες (άρθρ. 218 ΚΠΔ)

και οι μάρτυρες θύματα συγκεκριμένων εγκλημάτων, οι οποίοι αποκαλούνται ευάλωτοι μάρτυρες¹ (άρθρ. 227-228 ΚΠΔ και 19 παρ. 2-3 Ν. 3500/2006).

ι) Προστατευόμενοι μάρτυρες

Μετά από κάποιες αποσπασματικές ρυθμίσεις κατά τα έτη 2000-2001² με το άρθρ. 9 Ν. 2928/2001 εισήχθη στην εθνική νομοθεσία η πρόβλεψη για την προστασία μαρτύρων, προσώπων που συμβάλλουν στην αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων, καθώς και των οικείων τους, για τις πράξεις της συγκρότησης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση και για συναφείς πράξεις. Τούτο συνέβη κατόπιν της υιοθέτησης, το 1997, της Σύστασης Νο. 97 (13) του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον εκφοβισμό μαρτύρων και τα δικαιώματα υπεράσπισης, και, ιδίως, το 2000, από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών,³ της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (UNTOC ή «Σύμβασης του Παλέρμο»). Σταδιακά στο άρθρ. 9 Ν. 2928/2001 εντάχθηκε η προστασία μαρτύρων και για άλλα αδικήματα: Αρχικά το 2010⁴ εντάχθηκαν η εμπορία ανθρώπων (άρθρ. 323Α πΠΚ), ο σεξουαλικός τουρισμός (άρθρ. 323Β πΠΚ), η σωματεμπορία (άρθρ. 351 πΠΚ) και η παράνομη διακίνηση μεταναστών (άρθρ. 87, 88 Ν. 3386/2005). Ακολούθως το 2014⁵ εντάχθηκαν η δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων, υπαλλήλου, δικαστή και η εμπορία επιρροής (άρθρ. 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α ΠΚ). Παράλληλα σε ειδικούς νόμους προβλέφθηκε η εφαρμογή της προβλεπόμενης στο άρθρ. 9 Ν. 2928/2001 προστασίας μαρτύρων και για τις αξιόποινες πράξεις που αυτοί τιμωρούν, όπως για τις ιδιαίτερα διακεκριμένες περιπτώσεις διακίνησης ναρκωτικών (άρθρ. 23 Ν. 4139/2013), τα αδικήματα βίας με αφορμή αθλητικές εκδηλώσεις ή

¹ Ναζίρη Ι., Η λειτουργία των αποδεικτικών απαγορεύσεων στην ποινική δίκη-Το παράδειγμα της αποδεικτικής αξιοποίησης των καταθέσεων ευάλωτων μαρτύρων, ΕΣΔΙ, 26-2-2025.

² Πρόκειται για τους Ν. 1916/1990 (άρθρ. 8), Ν. 2713/1999 (άρθρ. 5) και Ν. 2935/2001 (άρθρ. 51).

³ Ψήφισμα A/RES/55/255.

⁴ Άρθρ. όγδοο παρ. 5 Ν. 3875/2010, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση του Παλέρμο.

⁵ Άρθρ. πρώτο υποπαρ. ΙΕ.17 Ν. 4251/2014.

αθλητικό υπόβαθρο (άρθρ. 41ΣΤ Ν. 2725/1999 και 4 παρ. 2 Ν. 4049/2012), την καταπολέμηση του ντόπινγκ (άρθρ. 128Θ Ν. 4139/2013 και 12 παρ. 2 Ν. 4049/2012) και τις πράξεις της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης παιδιών (άρθρ. 8 Ν. 3727/2008, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης («Σύμβαση του Lanzarote», 2007). Στη συνέχεια εκδόθηκε η ΚΥΑ 42926/12-6-2018 για τον καθορισμό φορέα και διαδικασίας υλοποίησης των μέτρων προστασίας του άρθρ. 9 Ν. 2928/2001. Η εν λόγω ΚΥΑ προβλέπει την αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Προστασίας Μαρτύρων (ΥΠΜ) της ΕΛΑΣ για το σχεδιασμό, το συντονισμό και την αποτελεσματική υλοποίηση των μέτρων προστασίας. Στον πυρήνα των σχετικών προβλέψεων βρίσκεται η έκδοση διάταξης του αρμόδιου εισαγγελέα για την υπαγωγή προσώπου στο πρόγραμμα προστασίας κατόπιν αιτιολογημένου αιτήματος της ΥΠΜ, η οποία πραγματοποιεί έλεγχο της συνδρομής των νόμιμων και ουσιαστικών προϋποθέσεων που περιλαμβάνει ιδίως: 1) εκτίμηση-αξιολόγηση ψυχολόγου, 2) αναλυτική έκθεση για τον προϋπολογισμό του κόστους, 3) μνημόνιο Κατανόησης προγράμματος προστασίας με το προστατευόμενο πρόσωπο και 4) αιτιολογημένη γνώμη για τη λήψη ή μη των μέτρων, τον προσδιορισμό τους και τον αναγκαίο χρόνο τους. Η ΥΠΜ ήδη αποτελεί το Τμήμα Προστασίας Μαρτύρων της Υποδιεύθυνσης Πληροφοριών και Ειδικών Δράσεων της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (ΔΑΟΕ) του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας.⁶ Ακολουθώντας με τη θέση σε ισχύ του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019) την 1-7-2019 μεταφέρθηκαν στο άρθρ. 218 παρ. 2 και 3 αυτού οι αρχικές, αλλά και οι μεταγενέστερες ρυθμίσεις του άρθρ. 9 Ν. 2928/2001. Έτσι ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας προβλέπει την προστασία μαρτύρων για τις αξιόποινες πράξεις της εμπορίας ανθρώπων (ήδη άρθρ. 323Α ΠΚ), της διακεκριμένης διευκόλυνσης προσβολών της ανηλικότητας μέσω ταξιδιών (ήδη άρθρ. 348 παρ. 2 ΠΚ), της παράνομης διακίνησης

⁶ Άρθρ. 35B παρ. 6 στοιχ. στ' υποστοιχ. σγ', παρ. 20 στοιχ. γ', παρ. 21 περ. γ' Π.Δ. 178/2014, ως το άρθρ. 35B προστ. με άρθρ. 1 παρ. 6 Π.Δ. 29/2024.

μεταναστών (ήδη άρθρ. 29 παρ. 5, 6, άρθρ. 30 Ν. 4251/2014), της δωροληψίας και δωροδοκίας πολιτικών προσώπων, υπαλλήλου, δικαστή και της εμπορίας επιρροής (ήδη άρθρ. 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α ΠΚ).

Ειδικότερα στο άρθρ. 218 παρ. 1, 4 και 5 ΚΠΔ ορίζονται τα εξής: «1. Κατά την ποινική διαδικασία για τις πράξεις της συγκρότησης ή συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση της παρ. 1 του άρθρου 187 ΠΚ ή σε τρομοκρατική οργάνωση της παρ. 2 του άρθρου 187Α ΠΚ και για συναφείς πράξεις, μπορεί να λαμβάνονται μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των ουσιωδών μαρτύρων, των προσώπων που κατά το άρθρο 187Γ ΠΚ βοηθούν στην αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων ή των οικείων τους. 4. Μέτρα προστασίας είναι η φύλαξη με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό της αστυνομίας, η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσής της, η μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας του, που διατάσσονται με αιτιολογημένη διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών, η μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας, η μετεγκατάσταση σε άλλη χώρα, καθώς και η μετάθεση ή μετάταξη ή απόσπαση για αόριστο χρονικό διάστημα, με δυνατότητα ανάκλησής της, των δημοσίων υπαλλήλων, που αποφασίζονται κατά παρέκκλιση από τις κείμενες διατάξεις από τους αρμόδιους Υπουργούς, ύστερα από εισήγηση του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Η υπουργική απόφαση μπορεί να προβλέπει τη μη δημοσίευσή της στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθώς και άλλους τρόπους διασφάλισης της μυστικότητας της πράξης. Τα μέτρα προστασίας λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη του μάρτυρα, δεν περιορίζουν την ατομική ελευθερία του πέρα από το αναγκαίο για την ασφάλειά του μέτρο και διακόπτονται αν ο μάρτυρας το ζητήσει εγγράφως ή δεν συνεργάζεται για την επιτυχία τους. 5. Κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο ο μάρτυρας του οποίου δεν αποκαλύφθηκαν τα στοιχεία ταυτότητας, καλείται με το όνομα που αναφέρεται στην έκθεση εξέτασής του. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αποκάλυψη του

πραγματικού ονόματος του μάρτυρα, αν τούτο ζητηθεί από τον εισαγγελέα ή από ένα διάδικο ή και αυτεπαγγέλτως. Σε κάθε περίπτωση το δικαστήριο μπορεί να διατάξει όσα ορίζονται στο άρθρο 354» [μάρτυρες που είναι αδύνατο να εμφανιστούν]. Ωστόσο ο Ν. 2928/2001 (και επομένως το άρθρ. 9 παρ. 3 αυτού, το οποίο περιλάμβανε την εξουσιοδοτική διάταξη για την έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης) καταργήθηκε δυνάμει του άρθρ. 586 περ. ι' ΚΠΔ (το οποίο προβλέπει ότι καταργείται κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη που αναφέρεται σε θέματα που ρυθμίζει ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας), ενώ το άρθρ. 218 ΚΠΔ δεν περιλαμβάνει ανάλογη εξουσιοδοτική διάταξη, ούτε προβλέπεται αυτή σε άλλο νομοθέτημα. Εντούτοις γίνεται πάγια δεκτό⁷ ότι η κατάργηση των εξουσιοδοτικών διατάξεων ισχύει για το μέλλον, υπό την έννοια ότι δε δύναται, κατ' επίκληση καταργημένης εξουσιοδοτικής διάταξης, να εκδοθεί πλέον διοικητική πράξη, πλην όμως οι κανονιστικές διοικητικές πράξεις που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια ισχύος της ήδη καταργημένης εξουσιοδοτικής διάταξης διατηρούνται σε ισχύ, εφ' όσον από τις νεότερες διατάξεις δεν απαγγέλλεται ρητά η κατάργησή τους και οι ρυθμίσεις τους είναι συμβατές και δεν έρχονται σε αντίθεση με το νέο νομικό καθεστώς. Επομένως μέχρι την έκδοση των νέων κανονιστικών διοικητικών πράξεων, που ερείδονται στη νέα εξουσιοδοτική διάταξη, εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι παλαιές και δεν υφίσταται νομοθετικό κενό ως προς το ρυθμιστέο ζήτημα. Για τους λόγους αυτούς η ΚΥΑ 42926/12-6-2018 εξακολουθεί να είναι σε ισχύ.

Παρατηρείται⁸ ότι στο άρθρ. 218 ΚΠΔ εμπίπτουν τέσσερις κατηγορίες μαρτύρων: 1) Οι ουσιώδεις μάρτυρες, ήτοι εκείνοι που τυχαία και συμπτωματικά απέκτησαν άμεσα ή έμμεσα γνώση για την υπό διερεύνηση αξιόποινη πράξη. 2) Όσοι απέκτησαν εκ των έσω γνώση ως συμμετοχοί, είτε αποχώρησαν οικειοθελώς από την εγκληματική οργάνωση, είτε προέρχονται με τεχνητό τρόπο από την πηγή του εγκλήματος, έχοντας στρατολογηθεί προς

⁷ Ενδεικτικά ΟΛΣΤΕ 3374/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸ Κωνσταντινίδη Α., Προστατευόμενοι μάρτυρες και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος, ΠΧρ ΞΘ, 241.

τούτο ως έμπιστα πρόσωπα ή ως κεκαλυμμένα δρώντες αστυνομικοί. 3) Τα θύματα του υπό εξιχνίαση εγκλήματος. 4) Οι οικείοι των υπό προστασία μαρτύρων, στους οποίους, σύμφωνα με το νέο Ποινικό Κώδικα (άρθρ. 13 στοιχ. β'), συμπεριλαμβάνονται οι ανάδοχοι γονείς και τέκνα, καθώς και οι συμβιούντες με σύμφωνο συμβίωσης ή με σταθερή συμβίωση. Τα προβλεπόμενα στο άρθρ. 218 ΚΠΔ μέτρα προστασίας τελούν υπό τις αρχές της αναγκαιότητας και σε στενή έννοια αναλογικότητας, ενώ αμφισβητείται αν η απαρίθμησή τους στο νόμο είναι περιοριστική, δεδομένης της διατύπωσης του άρθρ. 218 παρ. 4 ΚΠΔ («Μέτρα προστασίας είναι...»), ή ενδεικτική, σύμφωνα με τη νομολογία, λόγω του προστατευτικού σκοπού της διάταξης. Επίσης για τον τελευταίο λόγο είναι νοητή η λήψη των μέτρων προστασίας του μάρτυρα για πρώτη φορά στο ακροατήριο.⁹ Επισημαίνεται ότι ειδικά η φυσική προστασία του προστατευόμενου προσώπου δεν μπορεί να υπερβαίνει συνολικά το χρονικό διάστημα των εξήντα (60) ημερών, διάστημα το οποίο συνιστά αντικίνητρο για τους δυνητικούς πληροφοριοδότες. Επιπλέον ειδικά η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσής της μπορεί να γεννήσει ζήτημα μειωμένου ελέγχου της αξιοπιστίας του μάρτυρα λόγω της μη αυτοπρόσωπης παρουσίας του στο ακροατήριο, καθώς και ενδεχόμενη ασυμβατότητά της με το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων κατηγορίας, το οποίο θεμελιώνεται στο άρθρ. 6 παρ. 3 εδ. δ' της ΕΣΔΑ. Επ' αυτού το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η λήψη μίας ανώνυμης κατάθεσης βάσει πρόβλεψης του εσωτερικού δικαίου δεν είναι κατ' αρχήν ασυμβίβαστη με την ΕΣΔΑ, αλλά η νομιμότητά της υπόκειται στη στάθμιση τριών παραμέτρων:¹⁰ 1) της προστασίας του μάρτυρα από τους κινδύνους που τον απειλούν, 2) των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και 3) του ενδιαφέροντος της κοινωνίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Επιπλέον,

⁹ Τριανταφύλλου Α., Ζητήματα Μαρτυρικής Απόδειξης στην Ποινική Δίκη, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκουλας, 2014, σελ. 280.

¹⁰ Τζαννετή Α., Το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων κατηγορίας κατά το άρθρο 6 παρ. 3 εδ. δ' ΕΣΔΑ, ΠΧρ ΝΗ, 394.

σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η καταδίκη του κατηγορουμένου δεν πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό σε ανώνυμες καταθέσεις¹¹. Εξ άλλου μέχρι την τροποποίηση, το 2010, του άρθρ. 9 παρ. 4 με το άρθρ. όγδοο παρ. 4 Ν. 3875/2010, η αποκάλυψη του πραγματικού ονόματος του μάρτυρα ήταν αντικείμενο δέσμιας αρμοδιότητας του δικαστηρίου στην περίπτωση που το ζητούσε έστω ένας διάδικος, ενώ από το 2010, αλλά και σήμερα στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αυτή εναπόκειται στην ευχέρεια του δικάζοντος δικαστηρίου. Αντίθετα κατά το στάδιο της προδικασίας δεν επιτρέπεται ούτε η αποκάλυψη του πραγματικού ονόματος του μάρτυρα, ούτε η κλήτευση συνηγόρων των διαδίκων προκειμένου να του υποβάλουν ερωτήσεις έστω από διαφορετικό χώρο. Επίσης ο νόμος προβλέπει μόνο την αποκάλυψη του πραγματικού ονόματος και όχι των λοιπών στοιχείων ταυτότητας του μάρτυρα. Σε κάθε περίπτωση πάντως μόνη η κατάθεση μάρτυρα του οποίου δεν έχουν αποκαλυφθεί τα στοιχεία ταυτότητας δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου (άρθρ. 218 παρ. 6 ΚΠΔ).

ii) Μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος

Σε εκπλήρωση υποχρέωσης που πηγάζει από διεθνείς συμβάσεις,¹² με το άρθρ. 1 υποπαρ. ΙΕ.15 Ν. 4254/2014 εισήχθη στον τότε ισχύοντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος (άρθρ. 45B πΚΠΔ, το οποίο ισχύει ως άρθρ. 47 ΚΠΔ). Ο όρος «μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος» αποδίδει τον αγγλικό όρο «whistleblower», ρυθμιζόμενο στο εθνικό δίκαιο, και πέραν της ποινικής δίκης, με το Ν. 4990/2022 για την προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου και με σκοπό την ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού

¹¹ Υπόθεση Doorson κατά Ολλανδίας της 26-3-1996, παρ. 70, υπόθεση Kostovski κατά Ολλανδίας της 20-11-1989, παρ. 44.

¹² Πρόκειται ιδίως για τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την Καταπολέμηση της Δωροδοκίας Αλλοδαπών Δημοσίων Λειτουργών στις Διεθνείς Επιχειρηματικές Συναλλαγές (1997), τη Σύμβαση Αστικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Διαφθορά (1999), τη Σύμβαση Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Διαφθορά (1999) και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC) (2003).

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2019 (L 305). Η τελευταία καλύπτει τα πρόσωπα που απασχολούνται στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα και αναφέρουν ή αποκαλύπτουν δημόσια πληροφορίες σχετικά με παραβάσεις που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής των πράξεων της Ένωσης, παραβάσεις που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης ή παραβάσεις σχετιζόμενες με στην εσωτερική αγορά.

Εν προκειμένω στο άρθρ. 47 παρ. 1 ΚΠΔ ορίζεται: «Σε υποθέσεις σχετικές με τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α ΠΚ και τις συναφείς με αυτές πράξεις, είναι δυνατόν, μετά από έγκριση του προϊσταμένου εισαγγελέα του τμήματος οικονομικού εγκλήματος να χαρακτηρίζεται ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος με πράξη των εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος ή των αναπληρωτών τους ή των επίκουρων εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος όποιος, χωρίς να εμπλέκεται καθ' οιονδήποτε τρόπο στις εν λόγω πράξεις και χωρίς να αποβλέπει σε ίδιον όφελος, συμβάλλει ουσιωδώς, με τις πληροφορίες που παρέχει στις διωκτικές αρχές, στην αποκάλυψη και δίωξή τους». Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης είναι: 1) Να πρόκειται για τις αξιόποινες πράξεις της δωροληψίας ή δωροδοκίας πολιτικών προσώπων, υπαλλήλου, δικαστή και της εμπορίας επιρροής (επομένως καλύπτονται πράξεις μόνο εντός του δημοσίου τομέα, αν και ο μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος δεν είναι κατ' ανάγκη υπάλληλος), καθώς και συναφείς πράξεις, κατά μία άποψη κατά την έννοια του άρθρ. 128 ΚΠΔ και κατ' άλλη άποψη ευρύτερη, πχ όταν ο κατηγορούμενος εμπλέκεται και σε άλλη υπόθεση διαφθοράς. 2) Ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος πραγματοποιείται με πράξη των εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος ή των αναπληρωτών τους ή των επίκουρων εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος, μετά από έγκριση του προϊσταμένου εισαγγελέα του τμήματος οικονομικού εγκλήματος, η δε πράξη αυτή δεν είναι υποχρεωτική, αλλά εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του αρμόδιου εισαγγελέα (σημειωτέο ότι κατά το αρχικό άρθρ. 47 ΚΠΔ και έως το 2021 ο χαρακτηρισμός γινόταν μετά από έγκριση του αντεισαγγελέα του Αρείου

Πάγου που εποπτεύει και συντονίζει το έργο των εισαγγελέων εγκλημάτων διαφθοράς και με πράξη του κατά τόπον αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή του εισαγγελέα εγκλημάτων διαφθοράς). 3) Η ουσιώδης συμβολή του μάρτυρα στην αποκάλυψη και δίωξη των προβλεπόμενων αξιόποινων πράξεων μέσω των πληροφοριών που παρέχει (επομένως δεν απαιτείται η προηγούμενη άσκηση της ποινικής δίωξης). 4) Η μη εμπλοκή (αντί του στενότερου όρου της συμμετοχής) του μάρτυρα καθ' οιονδήποτε τρόπο στις εν λόγω αναφερόμενες πράξεις, ενώ στην περίπτωση της εμπλοκής του («μάρτυρας του στέμματος») απομένει μόνο η εφαρμογή των ευνοϊκών μέτρων του άρθρ. 263Α ΠΚ (ποινή ελαττωμένη, αναστολή εκτέλεσης ποινής, αναστολή της ποινικής δίωξης έως την επιβεβαίωση των εισφερθέντων στοιχείων, άρση ή αντικατάσταση μέτρων δικονομικού καταναγκασμού). 5) Η μη επιδίωξη ιδίου οφέλους (όχι μόνο οικονομικού ή περιουσιακού, αλλά και επαγγελματικού, κοινωνικού, προσωπικού ή ηθικού) από τον μάρτυρα.

Οι συνέπειες της πλήρωσης των προϋποθέσεων αυτών είναι: 1) η λήψη των προστατευτικών μέτρων που αναφέρονται στο άρθρ. 218 παρ. 4 ΚΠΔ και 2) η οριστική αποχή από την ποινική δίωξη του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος. Σχετικά με την τελευταία, ο Προϊστάμενος Εισαγγελέας του Τμήματος Οικονομικού Εγκλήματος παραγγέλλει προς τον αρμόδιο για την άσκηση της ποινικής δίωξης εισαγγελέα, την οριστική αποχή από την ποινική δίωξη του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος για τις αξιόποινες πράξεις της ψευδούς κατάθεσης, της ψευδούς καταμήνυσης, της συκοφαντικής δυσφήμισης, της παραβίασης υπηρεσιακού απορρήτου του Ποινικού Κώδικα και για τις πράξεις του άρθρ. 38 Ν. 4624/2019 περί προσωπικών δεδομένων, εάν κρίνει ότι η ποινική δίωξη των εν λόγω εγκλημάτων δεν είναι απαραίτητη για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Εννοείται ότι η συγκεκριμένη διάταξη δεν εφαρμόζεται αν έχει ήδη ασκηθεί ποινική δίωξη για τις πράξεις αυτές, αλλά και δεν εμποδίζει την αρχειοθέτηση της μήνυσης ή την απόρριψη της έγκλησης με βάση τις γενικές διατάξεις των άρθρ. 43 παρ. 3 και 51 παρ. 2 ΚΠΔ αντίστοιχα. Σχετικά με την παρεχόμενη προστασία, στο άρθρ. 218 παρ. 3 ΚΠΔ

προβλέπεται ότι σε υποθέσεις σχετικά με τις εν λόγω αξιόποινες πράξεις, ακόμα κι αν δεν τελέσθηκαν στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, είναι δυνατόν να παρέχεται στους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος κατ' άρθρο 47 και στους οικείους τους, η προβλεπόμενη στην παρ. 4 προστασία από πιθανολογούμενες πράξεις εκφοβισμού ή αντεκδίκησης. Στην περίπτωση αυτή ισχύουν και για τους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος όσα αναφέρθηκαν για τα μέτρα προστασίας των προσώπων που αναφέρονται στο άρθρ. 218 παρ. 4 ΚΠΔ. Επομένως οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος κατ' άρθρ. 47 ΚΠΔ μπορούν να είναι και προστατευόμενοι μάρτυρες κατ' άρθρ. 218 ΚΠΔ. Τέλος ο χαρακτηρισμός του μάρτυρα ως δημοσίου συμφέροντος υπόκειται σε ανάκληση, η οποία συνεπιφέρει, υποχρεωτικά και άνευ διακριτικής ευχέρειας, την ανάκληση της παραγγελίας περί αποχής από την ποινική δίωξη (επομένως κατά τούτο, και παρά το γράμμα του νόμου, η αποχή από την ποινική δίωξη δεν είναι κατ' ακριβολογία οριστική).

iii) Ευάλωτοι μάρτυρες

Με βάση υποχρέωση από διεθνείς συμβάσεις,¹³ με το άρθρ. 4 παρ. 3 Ν. 3625/2007 εισήχθη στον προϋσχύσαντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας το άρθρ. 226Α, για την εξέταση ανηλίκων μαρτύρων θυμάτων προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας. Ακολούθως η διάταξη μεταφέρθηκε ως άρθρ. 227 στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και προβλέπει ότι κατά την εξέταση ως μάρτυρα του ανηλίκου θύματος συγκεκριμένων αξιόποινων πράξεων¹⁴ κατά

¹³ Ιδίως τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), το Προαιρετικό Πρωτόκολλο για την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία (2000), το οποίο κυρώθηκε με το Ν. 3625/2007 και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης («Σύμβαση του Lanzarote», 2007), η οποία κυρώθηκε με το Ν. 3727/2008).

¹⁴ Πρόκειται για τις αξιόποινες πράξεις της διέγερσης σε διάπραξη εγκλημάτων με τη διάθεση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω του διαδικτύου (άρθρ. 184 παρ. 2Α ΠΚ), της εμπορίας ανθρώπων στρεφόμενης κατά ανηλίκου (άρθρ. 323Α παρ. 4 ΠΚ), της σωματικής βλάβης αδυνάμων ατόμων (άρθρ. 312 ΠΚ), του ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων γυναίκας (άρθρ. 315 ΠΚ), της αρπαγής (άρθρ. 324 ΠΚ), της παράνομης βίας με τη μορφή του εξαναγκασμού σε σύναψη γάμου ή συμφώνου συμβίωσης (άρθρ. 330 παρ. 3 ΠΚ), της απειλής με τη μορφή της επίμονης καταδίωξης ή παρακολούθησης του θύματος (άρθρ. 333 παρ. 1 εδ. β'

της δημόσιας τάξης, της σωματικής ακεραιότητας, της προσωπικής ελευθερίας, των περισσότερων εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, ενδοοικογενειακής βίας και παραβάσεων του Κώδικα Μετανάστευσης, διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμων, ιδίως ειδικά εκπαιδευμένος παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος. Ο σκοπός της διάταξης είναι η προστασία της ψυχικής υγείας των ανηλίκων μαρτύρων, η εγγύηση της αντικειμενικής αξιολόγησης και αξιοπιστίας της μαρτυρίας τους και η αποτροπή της δευτερογενούς θυματοποίησής τους. Ο παιδοψυχολόγος ή ο παιδοψυχίατρος προετοιμάζει τον ανήλικο για την εξέταση, συνεργαζόμενος προς τούτο με τους προανακριτικούς υπαλλήλους και με τους δικαστικούς λειτουργούς, καθώς και με τους τυχόν διορισμένους τεχνικούς συμβούλους του κατηγορουμένου, οι οποίοι δεν έρχονται σε επαφή με αυτόν. Επίσης αποφαινεται για την αντιληπτική ικανότητα του ανηλίκου και ακολούθως παρίσταται κατά την κατάθεσή του, η οποία διενεργείται στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων της οικείας Εφετειακής Περιφέρειας ή σε ειδικά προορισμένους χώρους. Είναι αυτονόητο ότι ο πραγματογνώμονας δεν αποφαινεται για τη βασιμότητα της κατάθεσης του ανηλίκου ούτε για το αν τελέσθηκε ή όχι η ερευνώμενη πράξη. Οι συνήγοροι των διαδίκων έχουν δικαίωμα να ζητήσουν να υποβληθούν εγγράφως προδιατυπωμένες ερωτήσεις, η δε κατάθεση του ανηλίκου συντάσσεται εγγράφως, καταχωρίζεται και σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό

ΠΚ), του βιασμού (άρθρ. 336 ΠΚ), της διακεκριμένης προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας μέσω του διαδικτύου ή με τη διάθεση εικόνων γεννητικών οργάνων (άρθρ. 337 παρ. 3 και 5 ΠΚ), της κατάχρησης ανικάνου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη (άρθρ. 338 ΠΚ), των γενετήσιων πράξεων με ανηλικούς ή ενώπιόν τους (άρθρ. 339 ΠΚ), της κατάχρησης ανηλίκων (άρθρ. 342 ΠΚ), της κατάχρησης σε γενετήσια πράξη (άρθρ. 343 ΠΚ), της γενετήσιας πράξης μεταξύ συγγενών (άρθρ. 345 ΠΚ), της εκδικητικής πορνογραφίας (άρθρ. 346 ΠΚ), της διευκόλυνσης προσβολών της ανηλικότητας (άρθρ. 348 ΠΚ), της πορνογραφίας ανηλίκων (άρθρ. 348Α ΠΚ), της προσέλκυσης παιδιών για γενετήσιους λόγους (άρθρ. 348Β ΠΚ), των πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων (άρθρ. 348Γ ΠΚ), της μαστροπείας (άρθρ. 349 ΠΚ), της γενετήσιας πράξης με ανήλικο έναντι αμοιβής (άρθρ. 351Α ΠΚ), της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης (άρθρ. 6 Ν. 3500/2006), της ενδοοικογενειακής παράνομης βίας και απειλής (άρθρ. 7 Ν. 3500/2006), της ενδοοικογενειακής προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας (άρθρ. 9 Ν. 3500/2006) και παραβάσεων του Κώδικα Μετανάστευσης (άρθρ. 24 παρ. 4 και 5 Ν. 5038/2023).

μέσο και προβάλλεται ηλεκτρονικά και, σε περίπτωση αδυναμίας ηλεκτρονικής προβολής της, η γραπτή κατάθεση αναγιγνώσκεται στο ακροατήριο. Η κατάθεση αντικαθιστά τη φυσική παρουσία του ανηλίκου στο ακροατήριο, η οποία μπορεί να επιτραπεί μόνο μετά την ενηλικίωσή του, εφόσον κρίνεται απολύτως αναγκαίο. Τέλος το δικαστήριο μπορεί να διατάξει με τον ίδιο τρόπο την αρχική ή συμπληρωματική εξέταση του ανηλίκου, με βάση προδιατυπωμένες ερωτήσεις και χωρίς την παρουσία των διαδίκων, στον τόπο όπου αυτός βρίσκεται.

Με το Ν. 4198/2013 εναρμονίστηκε η εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της και εισήχθη στον προϊσχύσαντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας το άρθρ. 226B για την εξέταση μαρτύρων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας. Ακολούθως η διάταξη μεταφέρθηκε ως άρθρ. 228 στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και προβλέπει ότι κατά την εξέταση ως μάρτυρα του θύματος συγκεκριμένων αξιόποινων πράξεων,¹⁵ κυρίως της εμπορίας ανθρώπων και ορισμένων εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμων, ψυχολόγος ή ψυχίατρος. Ο σκοπός της διάταξης είναι η αποφυγή της περαιτέρω επιβάρυνσης της ψυχικής υγείας του θύματος, σε συνδυασμό με τη μειονεκτική θέση λόγω της κοινωνικής κατάστασής του, καθώς και η αποτροπή της δευτερογενούς θυματοποίησής του. Ο ψυχολόγος ή ο ψυχίατρος προετοιμάζει τον παθόντα για την εξέταση, συνεργαζόμενος προς τούτο με τους προανακριτικούς υπαλλήλους και με τους δικαστικούς λειτουργούς, χωρίς όμως σε αυτήν την περίπτωση να επιτρέπεται

¹⁵ Πρόκειται για τις αξιόποινες πράξεις της εμπορίας ανθρώπων (άρθρ. 323Α ΠΚ), του βιασμού (άρθρ. 336 ΠΚ), της προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας κατά εργασιακά εξαρτημένο πρόσωπο (άρθρ. 337 παρ. 4 ΠΚ), της κατάχρησης ανικάνου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη (άρθρ. 338 ΠΚ), της κατάχρησης σε γενετήσια πράξη (άρθρ. 343 ΠΚ), της γενετήσιας πράξης μεταξύ συγγενών (άρθρ. 345 ΠΚ) και της μαστροπείας με τη μορφή του κατ' επάγγελμα ή από κερδοσκοπία εξαναγκασμού στην πορνεία (άρθρ. 349 παρ. 3 ΠΚ).

ο διορισμός τεχνικού συμβούλου. Και εδώ ισχύουν όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με την προετοιμασία του θύματος, την απόφαση για την αντιληπτική ικανότητά του, την καταχώριση της κατάθεσης σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο, μόνο όμως όταν αυτή είναι δυνατή, και την ηλεκτρονική προβολή της, καθώς και την αρχική ή συμπληρωματική εξέταση από το δικαστήριο, στον τόπο όπου βρίσκεται το θύμα.

Τέλος, αν και δεν επιβάλλεται από διεθνή σύμβαση, με τροποποίηση του έτους 2025¹⁶ στο Ν. 3500/2006 προβλέπεται ότι σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας οι ανήλικοι δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο, ενώ ειδικά για τα ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας εφαρμόζεται το άρθρο 227 ΚΠΔ (άρθρ. 19 παρ. 2 Ν. 3500/2006). Επιπλέον το θύμα ενδοοικογενειακής βίας κλητεύεται νόμιμα για μαρτυρία στο δικαστήριο, αλλά, αν απουσιάζει και το δικαστήριο, κατόπιν σχετικής αίτησής του, κρίνει ότι για λόγους προστασίας της ψυχικής ή σωματικής του υγείας δεν είναι δυνατή η εμφάνισή του, τότε καλείται σε εξέταση με τεχνολογικά μέσα σύμφωνα με το άρθρο 238Α ΚΠΔ ή αναγιγνώσκεται η κατάθεσή του κατά την προανάκριση κατά το άρθρ. 361 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ (άρθρ. 19 παρ. 3 Ν. 3500/2006).

¹⁶ Άρθρ. 19 Ν. 5172/2025.